

Siem Sing a Song

Siem Sing a Song

65 Selfies op anderhalve meter

Jan Siemonsma

Schrijver: Jan Siemonsma
Foto omslag: Jan Siemonsma
ISBN: 978-94-0360-680-4
© Jan Siemonsma (2020)

Inhoud

9	Kempense Beken
14	Wereldtijdpad 1 (2000–1800)
20	Rondje Dinxperloooo
24	Market Garden
29	Bourtange
33	Desperado Koloniën
37	Strabrechtse Heide
40	Hattermerbroek
44	Wereldtijdpad 2 (1800–1600)
51	Winterswijk
55	Emst
59	Maas en Swalm
63	Ubbergse Heuvelrug
68	Redders in Nood
70	Hilvarenbeek
74	Wereldtijdpad 3 (1600–1400)
80	Hermann
82	Kalkrieser Berg
85	Gulp
88	Pithecanthropus
91	Ravenstein
95	Keent
98	Wereldtijdpad 4 (1400–1200)
104	Land van Woerden
108	Voornes Duin
112	Vechte
116	Maas en Bree
120	Wereldtijdpad 5 (1200–1000)
127	Maashorst
131	Oh Bios, Oh Logos
135	Land van Vollenhove

139	Wereldtijdpad 6 (1000–800)
145	Hoenderloo
149	Overloon
152	Wereldtijdpad 7 (800–600)
158	Grote Veenpolder
162	Herperduin
166	Noordoostpolder
170	Savelsbos
174	Bunderbos
178	Vestingdriehoek
182	Munnikenland
185	Swifterbant
188	Overijssels Kanaal 1
192	Lemelerberg
196	Siem Sing a Song
200	Langs de Linge
204	Wereldtijdpad 8 (600–400)
210	Overijssels Kanaal 2
214	Doorwerth
217	IJrond
222	Oudegaasterbrekken
226	Ijsselmonde
230	Waal
235	Wereldtijdpad 9 (400–200)
241	Ruiten Aa
245	Hunze
249	't Roegwold
253	De Onlanden
256	Kromme Rijn
261	Rondje Rhenen
266	Wereldtijdpad 10 (200–0)
273	Omloop Vasse
276	Hunzedal
280	Wereldtijdpad (Terugblik)

Kempense Beken

Kempen-Broek is een grensoverschrijdend landschap met een mozaïek aan natuurgebieden, ruwweg tussen het Nederlands-Limburgse Weert en het Belgisch-Limburgse Maaseik. Hoofdzakelijk een slenk landschap aan de voet van het Kempisch Plateau. Enkele beken stromen dan ook onverbiddeijk vanuit de relatieve hoogte omlaag naar het Maasdal.

Ik start mijn fietstocht op dinsdag, 3 september 2019, in het kleine dorp Grathem, dicht bij de Belgische grens. Grathem mag dan klein zijn, morgen (4–9 september) begint hier het Europees Kampioenschap 2019 ‘Appaloosa Show’ in het Reining Center Meerhof. Ik heb het wel even moeten opzoeken. ‘Appaloosa’ is een Amerikaans paardenras, met een karakteristieke gevlekte vacht. In deze show worden de kampioenen (Miss, Miss’es & Mister Europe) gekozen op basis van uiterlijke kenmerken, maar ook op basis van de vaardigheid in ‘reining’; dat is de western ofwel cowboy variant van de dressuur.

Grathem ligt aan de Uffelse Beek en is in het bezit van een prachtige watermolen uit 1874. De molen leverde begin twintigste eeuw een klein beetje elektriciteit aan het dorp. Dat verbeterde toen de molen in 1916 naast de wateraandrijving ook voorzien werd van een turbine.

De omgeving van Grathem is agrarisch, met akkerbouw, maar vooral vollegronds groenten, bloemen en kleinfruit. Ook enige glastuinbouw. En niet te vergeten, de mega varkens- en kippenstallen. Varkensboer van Rooij maakt het wel heel romantisch met een naambord waarop een zeug met een dozijn tietten staat te roeren in een grote braadpot, waaromheen haar tien biggetjes nieuwsgierig lopen te zeuren: “*Wat krijgen we vandaag te eten?*”. Ik realiseer me

plots dat ik dit seizoen nog nooit varkensgras heb genoemd in mijn verhaaltjes. Dat betekent uiteraard niet dat het er niet is. Er is juist zo veel dat het niet noemenswaardig is. Maar het is vast geen varkensgras dat in die braadpot zit. Ik denk eerder soja uit de Amazone.

In een veld wortelen steken her en der bloeiende planten de kop op. Ik trek een bloeiende plant uit de grond; hij heeft slechts een ielig peentje. Het zijn schieters die te vroeg bloeien en geen eetbare wortel opleveren.

In de buurt loopt een modieus gekleed mannequinpaard. Met zijn gevlekte deken kan-ie best voor 'Appaloosa' doorgaan en meedoen aan het EK.

Ik steek de A2 en het Kanaal Wessem-Nederweert over. De Zuid-Willemsvaart uit 1826 was wel een heel lang lateraal kanaal van de Maas, helemaal van Maastricht naar Den Bosch. Het Wessem-Nederweert Kanaal uit 1929 vormt een mooie 'shortcut' tussen de Zuid-Willemsvaart en de Maas.

Overall doorgeschoten aspergevelden. Enkele aanplanten van rode bes zitten vol virusziektes, en men neemt niet eens meer de moeite om de bessen te oogsten. De blauwe bessen zien er veel gezonder uit en worden nu geplukt. Dit geldt ook voor het grootfruit: appels en peren. Aardappelen worden gerooid en uien geoogst.

Langs een onverharde weg staan vollegronds stambonen nog in volle bloei. In de berm heel veel avondkoekoeksbloem met rijpe zaaddozen. Ik neem een paar zaaddozen mee om bij te dragen aan de verspreiding van deze mooie plant – in mijn tuintje!

Ik sta met mijn mond vol tanden bij enkele velden met rozetten van grote lancetvormige bladeren, waar her en der lange paardenbloem-achtige bloeiwijzen bovenuit steken. Het blijken velden schorseneer te zijn (met dank aan deskundige jaargenoot Peter!). Hier geldt hetzelfde als voor het veld wortels. De bloeiende planten zijn vroege schieters die overigens wel eetbare schorseneren opleveren.

Ik weet dat er veel eikels zijn, maar eikels om de oren? Er is momenteel op secundaire wegen een veel grotere kans dat een eikel een sterretje in je voorruit slaat dan een kiezelsteentje.

Er staan kapelletjes op bijna elk kruispunt. Echter relatief weinig Maria kapelletjes; vooral Jezus aan het kruis. Eén kruisbeeld gaat vergezeld van de vermaning: 'O zondig mens, zie toch aan, wat ik voor u heb gedaan'. Het kapelletje voor Sint Remigius valt dan ook een beetje uit de toon.

Bij het dorp Haler komt de Uffelse Beek ons land binnen. Hier zie ik bij een woonhuis een klein hertenkamp met van die edelherten met zeer grote oren. Zag ik één keer eerder op de Brabantse Wal in de buurt van Wouwse Plantage. Ben er nog steeds niet achter waar ik deze dieren moet plaatsen.

Ik ben rabarber als frisse groente al bijna vergeten, maar hier staan er hele velden vol mee.

In het dorp Wisbroek een fokkerij voor bijzondere vogels. Door een verlaging van de omringende haag zie je de rode ibis met jongen op het nest zitten, Chileense flamingo's parmantig rondstappen, en hoog op een tak de Inca zee stern en de buffnek ibis gezellig keuvelen. In de ondergroei zitten de Mexicaanse steltkluut, de Chileense Kievit (zonder kuif) en de witwang boomeend.

Een Belgisch echtpaar vraagt of ik ergens een eettentje weet. Ze hebben al dertig kilometer gefietst – elektrisch! – en zijn nog niets tegengekomen. Ik kan ze niet helpen. *"Het is hier geen België!"*

Overigens zitten we vlakbij Stramproy en daar blijkt volop horeca te zijn. Het naambord aan de dorpsgrens meldt niet alleen Stramproy, maar ook de naam in de volksmond: 'Rooj'. Op het centrale plein hangt een grote zak met plastic vuilnis aan een soort galg, met de slogan 'Mooi Rooj'. Het vuilnis ziet er zeer schoon uit; het moet eerst afgewassen zijn voordat het is opgehangen.

Vanaf hier passeer ik enkele malen de Tungelroyse Beek en

doorkruis het bosgebied Tungelerwallen. Een brug over deze beek hangt vol met hop en hopbellen.

Weer in landbouwgebied kom ik langs enkele aanplanten van klimbonen; aan de ene kant van de weg witte bonen en aan de andere kant zwarte bonen. Lelievelden zijn ontdaan van de bloemen; de ondergrondse bollen ontwikkelen zich verder op kosten van het bladgroen.

Ik doorkruis het Natuurgebied De Krang bij het dorp Swartbroek. Een bordje geeft aan dat ik op de Pelgrimsweg naar Santiago zit (graf van apostel Jacobus). De Jacobusweg in Nederland begint in Sint Jacobiparochie in Noord-Friesland. Santiago de Compostella staat overigens niet op mijn verlanglijstje.

Ik steek weer op hetzelfde punt de A2 en het Kanaal over, en moet dan een eind het Kanaal volgen. De onverharde weg is afgesloten vanwege 'Graafwerkzaamheden van bever'. Dat wil ik wel eens van dichterbij bekijken, maar ik zie geen enkel spoor, behalve enkele verzakkingen in de weg. Geen takkenzooi van omgeknaagde bomen. Logisch, want het betreft 'Graaf-' en geen 'Knaagwerkzaamheden'. Iets noordelijker gaat de Tungelroyse Beek onder het Kanaal door.

Enkele aspergeplanten zijn ooit de ruggen ontvlucht en hebben zich langs het prikkeldraad gevestigd. Eén plant draagt rode bessen, een vrouwelijke plant dus of een zeldzame eenhuizige plant. De meeste commerciële asperges zijn afkomstig van mannelijke hybriderassen; zonder bessen dus. Vervolgens nog grote velden van de Calla lelie, in alle kleuren van de regenboog, waarvan in de verte de bloemen worden geoogst door gastarbeiders uit Calladonië.

Natuurgebied Keversbroek ligt langs de Tungelroyse Beek. Een bouwvallige schuur – 't Kevershökske – dient als schuil- en broedplaats voor 'ongedierte'. Hier ligt mooi afgelegene kleinschalige hondenopvang '4-Dogs-Only'. Kleinschalig is het zeker als er maar vier honden terecht kunnen!

Tot slot een grote aanplant van framboos, die volop draagt en wordt geoogst, en een veld met 'Bijvriendelijk geteelde asperges'. Er staat niet bij wat ze speciaal wel en speciaal niet doen om het de honingbij naar de zin te maken. Het zal wel te maken hebben met spuiten en slikken.

Wereldtijdpad 1 (2000–1800)

Op een vorige fietstocht rond de Herikerberg nam ik kennis van het Wereldtijdpad, dat tussen Rijssen en Holten is uitgezet. Tweeduizend paaltjes over een totale afstand van vijftig kilometer, opgedeeld in negen rondwandelingen van gemiddeld acht kilometer. De houten paaltjes met een groene metalen kubus, die kan kantelen om zijn as, tonen korte teksten over gebeurtenissen in dat jaar, zowel in de Wereld (W), Europa (E) en Nederland (N) als in de Regio (R).

Omdat de teksten niet integraal te raadplegen zijn, is een wandeling langs de kubussen de enige manier om uit deze bloemlezing een eigen bloemlezing te maken. Gebeurtenissen waar ik iets mee heb of gewoon (grappig) belangrijk zijn. Oorlogen laat ik zo veel mogelijk buiten beschouwing, want dat is niet goed voor het moreel.

Op vrijdag, 6 september 2019, wandel ik de Lus Holterberg en ga vanaf het heden terug in de tijd, van het Jaar 2000 naar het Jaar 1800. De wandeling met een lengte van negen kilometer en tweehonderd kubussen kost me zes uur!

Midden in het centrum van Holten staat Paal 2010, maar ik wandel de stad uit en vind Paal 2000 bij Station Holten. Tijdens het lezen vergeet ik niet te genieten van de mooie omgeving. De Holterberg heeft bos (de rode bosbes bloeit en draagt volop bessen), heide (met een mengsel van struikheide en dopheide), boerenland (met uitgebreide lelievelden), een Natuurcentrum (met heel veel horeca eromheen) en een Kinderboerderij (met ezels en Schotse hooglanders). En als je geluk hebt zoals ik, dan vang je een glimp op van de 'Boels Ladies Tour' in de etappe Nijverdal langs en over de Sallandse Heuvelrug. Het peloton van een

zeventigtal dames is nog bij elkaar en zoekt voorbij. Ik heb nooit geweten dat we zo veel gemotoriseerde politieagenten hebben. Maar dit zijn natuurlijk de leuke klusjes, waar elke agent bij wil zijn.

2000	Gevreesde 'Millenniumbug' blijft uit. <i>Dit is ongetwijfeld te danken aan mijn trouwfeest met Marita op 8 december 1999, waar alle mogelijke bugs zijn weggemoffeld in een Friese staartklok.</i>
1999	Er wonen zes miljard mensen op aarde en die veroorzaken in Nederland – met hulp van een beetje sneeuw – een file van duizend kilometer. <i>Ik ben één van die zes miljard, maar zit niet in de file. Heb mijn hele leven op fietsafstand van mijn werk gewoond.</i>
1997	Eerste gekloonde schaap Dolly. <i>Klonen prima, maar dan wel de geslachtelijke voortplanting verbieden.</i>
1995	<i>Ik roep de geboorte van mijn tweeling dochters uit tot de gebeurtenis van het jaar 1995.</i>
1992	Aardbeving Roermond met kracht 5,8. <i>Ik zit in Wageningen rechttop in bed in mijn instabiele twee-onder-één-kap, waarvan de helft is afgezaagd ten behoeve van een ventweg.</i>
1990	Toren van Pisa dreigt om te vallen. <i>Geen probleem, want dan hebben we altijd nog de Oldehove, Leeuwarden's 'Toren van Pisa'.</i>
1987	Er wonen vijf miljard mensen op aarde. <i>Daar ben ik één van. Zoon Wytse ook sinds dit jaar.</i>
1980	De cent (van de gulden) wordt afgeschaft. <i>Dit leidt bij mij en mijn broers tot hamsteren, want centen hebben we nodig om na ieder potje van het kaartspel Tachtigen af te rekenen.</i>

1979	<i>De eerstgeborene Jelle mag niet onvermeld blijven.</i>
1978	Eerste reageerbuisbaby. <i>Dat is dus niet Jelle, hoewel we voor hem veel moeite hebben moeten doen.</i>
1975	Er wonen vier miljard mensen op aarde. <i>Ik hoop dat ze mij niet dubbel geteld hebben, want ik woon op dat moment in Indonesië.</i>
1973	Eerste naaktstrand in Callantsoog. <i>Mijn eerste huwelijk, maar er is geen verband.</i>
1971	Ontdekking Zwarte Gat. <i>Ik ben gefascineerd door het heelal, omdat het de hele mensheid en de aardkloot reduceert tot iets van voorbijgaande aard.</i>
1967	'Summer of Love'. <i>Na het eindexamen kampeer ik met klasgenoten in het Vliegenbos in Amsterdam. We willen hartsnoepjes uitdelen aan voorbijgangers in de Kalverstraat. De hartsnoepjes zijn natuurlijk uitverkocht in de 'Summer of Love'.</i>
1964	Introductie van de minirok. <i>Mijn priesterroeping verdwijnt.</i>
1961	Vrije weekend (vijfdaagse werkweek). <i>Maar dat geldt niet voor school.</i>
1959	Ontdekking gasbel onder Slochteren. <i>Elk voordeel heeft zijn nadeel.</i>
1958	Er wonen drie miljard mensen op aarde. <i>Ik ben nummer 2,678,901.</i>
1956	'Et Dieu créa la femme'. Onmiddellijk na de schepping van Brigitte Bardot is de Pil op proef bij duizend vrijwilligsters. <i>Een paar jaar geleden bij MovieW deze bijzonder slechte film voor de tweede keer gezien. Misschien vond ik hem de eerste keer wél spannend.</i>
1955	Pinksteren: Eerste file op Oudenrijn. <i>Maar toen was het nog een rotonde met</i>

	<i>verkeerslichten.</i>
1954	Publicatie 'Lord of the Rings'. <i>Las ik in één adem uit, vlak voor mijn afstuderen in Wageningen in januari 1974.</i>
1949	Geboorte van een bijzonder kind. En dat is-ie! <i>Dat kan alleen maar op mij slaan.</i>
1937	Eerste Snip & Snap Revue. <i>In de jaren vijftig nemen mijn ouders me mee naar een uitvoering van deze oubollige dames in Carré.</i>
1929	Eerste KING-pepermunt. <i>Mijn vader brengt vervolgens gedurende veertig jaar dit snoepje aan de man (samen met RANG).</i>
1928	Er wonen twee miljard mensen op aarde. <i>En dan moet ik nog komen.</i>
1920	Mens-erger-je-niet.
1917	Mata Hari in Parijs ter dood veroordeeld. <i>Margaretha Zelle uit Leeuwarden. Een 'akwadukt' draagt haar naam en er staat een standbeeldje in de binnenstad.</i>
1916	Denemarken verkoopt de Maagdeneilanden aan de VS. <i>Het kan dus wel! Nu Groenland nog.</i>
1915	Atletiekvereniging zet handgranaatwerpen op het programma (Hamburg).
1912	Verkeerslichten met twee kleuren (groen, rood).
1910	Kwekkeboom introduceert de rundvleeskroket. <i>Zonder deze uitvinder zou het Wageningse Volleybal Krokettentoernooi niet hebben bestaan.</i>
1909	Eerste Nijmeegse Vierdaagse (306 deelnemers). <i>Meegelopen in 1968. Ben m'n kruisje kwijt.</i>
1904	Theezakje uitgevonden in New York. <i>Laat ik nou altijd gedacht hebben dat mijn broer Adri(†) als Hoofd Afdeling Thee Inkoop van D.E. die uitvinding had gedaan.</i>
1903	Aspirine op de markt (Bayer).

	<i>Meer heb ik gelukkig (nog) niet nodig.</i>
1901	Er zijn circa vijfduizend kilometer houtwallen in Twente (nu nog twintig kilometer). <i>Prikkeldraad is de schuldige.</i>
1900	Eerste auto's in Overijssel: maximum snelheid 'niet harder dan een paard in matige draf'. <i>Paarden mogen dus wel harder dan een auto!</i>
1894	De eerste zeven houten ANWB wegwijzers verdwijnen als brandhout in de kachel.
1891	Avonturen van Dik Trom. <i>Nog een bijzonder kind. En dat is-ie!</i>
1886	Pasen op 25 april, de laatst mogelijke datum. <i>Maar dit was ook zo in 1666, 1734 en 1943 en zal weer zo zijn in 2038.</i>
1883	Uitbarsting van de Krakatau. <i>In 1990 heb ik op de nakomeling 'Anak Krakatau' mogen rondwandelen.</i>
1882	Introductie van de Simson reparatiedoos. <i>Als je hem bij je hebt krijg je nooit een lekke band, maar als je hem thuis hebt laten liggen....</i>
1876	Palm Beach Florida ontstaat doordat een schip met kokosnoten voor de kust vergaat. <i>Een idee voor Palm Beach Callantsoog, daar bij dat naaktstrand?</i>
1875	H.C. Andersen overlijdt. <i>Er was eens... en nu is het sprookje uit. Recentelijk voor zijn geboortehuis in Odense gestaan.</i>
1872	Nederland verkoopt zestig forten aan de Goudkust, waaronder slavenfort Elmina, aan Engeland. <i>In 2005 met plaatsvervangende schaamte rondgeleid in Fort Elmina, van waaruit Nederland van 1637-1863 de slavenhandel beheerste.</i>
1867	Rusland verkoopt Alaska aan de VS. <i>Daar hebben de Russen vast spijt van.</i>

1861	Dijkdoorbraak Land van Maas en Waal door kruierend ijs. <i>Een monument uit 1874 op de dijk in Beneden-Leeuwen gedenkt de slachtoffers uit het dorp en bedankt de Koning voor zijn medeleven.</i>
1852	Eerste Nederlandse postzegels. <i>Was ik er maar nooit ingetrapt om ze te gaan verzamelen. Je raakt ze aan de straatstenen niet meer kwijt.</i>
1844	Uitvinding 'safety match'. <i>De 'safety match' staat tegenover de 'strike anywhere match'.</i>
1841	Eerste C&A, in Sneek. <i>De bakermat is er nog steeds!</i>
1836	Martin van Buren president van de VS. <i>Zijn 'roots' lagen trouwens niet in Buren maar in Buurmalsen (tussen Buren en Geldermalsen).</i>
1828	Tsjaka, koning van de Zoeloes, wordt vermoord. Kinderloos, ondanks zijn harem van meer dan duizend vrouwen. Vrouwen die zwanger van hem werden liet hij ombrengen. <i>Emile Ratelband roept hem regelmatig aan.</i>
1819	De VS kopen Florida van Spanje. <i>De VS zijn een bij elkaar gekocht zootje.</i>
1810	Nederland provincie van Frankrijk. Overijssel heet voortaan 'Département Des Bouches-de-l'Yssel'. <i>Prachtig toch, dat Frans!</i>
1806	Lodewijk Napoleon Koning van Holland. <i>Zelf noemt hij zich 'Konijn van Olland'.</i>
1804	Er wonen 1 miljard mensen op aarde. <i>Vanaf hier gaat het hard.</i>
1801	Geboorte van de pizza in Napels. <i>Ik dacht dat André van Duin de uitvinder was: Effe wachten... pizza!</i>

Rondje Dinxperloooo

Het klinkt zo heerlijk als Ilse de Lange zich in het Twents uitspreekt over Hengeloooo, Markeloooo en Weerseloooo. Maar de Achterhoek kan er ook wat van, met Dinxperloooo, Linteloooo en IJzerloooo. Doe je een Rondje Dinxperloooo, dan moet je wel je talen kennen. Het betekent namelijk dat je de ene helft in de Achterhoek fietst en de andere helft in Duitsland. Het Duits gaat nog wel, maar Achterhoeks? Dinxperloooo ligt pal op de grens en vormt een tweelingdorp met het Duitse Suderwick (Zuiderwijk). De grens volgt de Nederlandse Heelweg oftewel de Duitse Hellweg, waarbij de even huisnummers in Nederland liggen en de oneven nummers in Duitsland. Gelukkig geen enclaves en exclaves zoals in Baarle.

Ik start op dinsdag, 10 september 2019, iets ten noorden van Dinxperloooo, in het kleine Achterhoekse dorp De Heurne. Parkeren bij Landwinkel Smits Groenten en Fruit, maar ik heb alles bij me. Er is behoorlijk veel klandizie op de vroege ochtend, want het is waarschijnlijk de enige versmarkt in de wijde omgeving.

Mooie landweggetjes met vooral tractorverkeer en een enkele verdwaalde auto, en prachtige onverharde fietspaden. Twee postduiven zitten op de rand van een onbewoond ooievaarsnest. Dit jaar geen geboortepost uit ooievaarsland. Enkele Lakenvelders en heel veel scharrelkippen tussen de coulissen. Een konijntje huppelt een eindje voor me uit op het fietspad, maar duikt toch maar een maisveld in. Opvallend veel witte dovenetel in bloei, evenals de roze bloempjes van de dagkoekoeksbloem.

Een fietsende mevrouw met een ragebol (niet op haar hoofd, maar over het stuur!) kijkt me lang onderzoekend aan, wanneer ik een foto maak van het enorme bladrozet van een

keizerskaars. “Halloooo”, stel ik haar gerust.

Een klimplant in de struiken langs de weg blijkt de zwaluwtong te zijn. Hij valt op nu hij in volle bloei staat. Evenals trouwens de hop met de hopbellen.

In een weide loopt een schapenmengsel van rassen die met uitsterven worden bedreigd omdat ze net niet productief genoeg zijn: Mergellander, Karakul, Veluws Heideschaap, Persian Blackhead, gekleurde Ryeland. Een mooi clubje bij mekaar. Deze dieren hebben het ‘zwoegervrij’ certificaat. Ze zijn ziektevrij en mogen daarom optreden op evenementen zoals de jaarlijkse ‘Farm & Country Fair’ in IJzerloooo.

Bij de Veenbrug ligt een picknickplaats in de kruising van de Keizersbeek en een andere kleine watergang (een Aa-tje). Normaliter een idyllisch plekje, maar er staat nauwelijks water in de beken door de droogte, en ze dreigen dicht te groeien.

Ik word geattendeerd op de Wenninkmolen in Linteloooo, maar afgezien van het feit dat hij op een bult staat (beltmolen) zie ik er het bijzondere niet van in. Ben waarschijnlijk een beetje molenmoe.

Opvallend in deze streken zijn de vele bloemrijke akkertjes. Niet zozeer bloemrijke randen om de akkers, maar verloren hoekjes die anders toch niet productief zouden zijn.

Ik passeer enkele malen de Keizersbeek. De stuwen houden het beetje water tegen; anders zou de beek leeglopen in de Aa-strang. Een jonge zwaan en talloze waterhoentjes trekken sporen door het eendenkroos bij de stuw.

Een rode bank met gele stippen is een uitgelezen plek om in het zonnetje mijn thermoskoffie aan te spreken. Op het bankje staat geschreven: ‘Goed Goan en Weer Komm’n’. Op zo’n moment voel ik me bevoorrecht en zielsgelukkig dat ik dit nu al zes jaar mag doen. Iedere week één of twee dagtochten, wandelen of fietsen, in ons prachtige landje. En opschrijven en naslaan wat je tegenkomt als onderdeel van het ‘levenslang leren’.

Ik bereik IJzerloooo, het dorp van de 'Farm & Country Fair'. Een spandoek vermeldt dat 't Dorpshuus IJzerloooo is genomineerd voor dorps- of buurthuis van het jaar. Er staat alleen niet bij van welk jaar.

Ik kom steeds dichterbij een groepje windmolens en dus bij de Duitse grens. Duitsland heeft de onhebbelijke gewoonte om de grens te markeren met windmolens om zo een beetje Hollandse frisse wind te vangen.

De grens is op mijn fietspad zelfs gemarkeerd met een hekje en een informatiebord, dat wijst op grenssteen 745H, een zogenaamde Bismarck Steen uit de negentiende eeuw. Net over de grens bereik ik 'Knotenpunkt' 28, maar dan verdwijnt het Nederlandse netwerk van Fietsknooppunten van de radar. Ik moet nu de Duitse straatnamen goed in de gaten houden.

Ik zou bij een oude watermolen langs de Bocholter Aa uit moeten komen, maar die is onvindbaar. Niet erg, want ik was toch een beetje molenmoe. Het fietspad langs deze beek is prachtig, al is de waterkwaliteit en visstand nog 'unbefriedigend'. Meerkoeten, waterhoentjes, aalscholvers, blauwe reigers en vele dodaars malen er niet om. Ze zwemmen en duiken er lustig op los. Maar er is inderdaad weinig oevervegetatie, en om vissen en ander waterleven schuilplaatsen te bieden is veel dood hout in het ondiepe water geplaatst. Wel twee prachtige treurwilgen op de oever, die met hun lokken in het water hangen.

Ik bereik Isselburg aan de Oude IJssel, die in Duitsland Issel heet. Ook Anholt ligt aan de Issel. Het heeft een prachtige Waterburcht met grachten en tuinen. Het oudste deel dateert uit de twaalfde eeuw. Vanaf 1641-1743 heersten hier de Vorsten van Salm. Van 1743-heden de ingeteelde Vorsten van Salm-Salm. Hier in Anholt worden de 'Knotenpunkte' weer verruild voor Knooppunten. Langs de grensweg staat aan Duitse kant een kapel. Deze werd in de zeventiende eeuw door de Vorst van Salm ter beschikking gesteld aan

katholieken in het grensgebied, die in het reformatorische Nederland niet meer ter kerke konden gaan. Nu is het een Crypte Kapel ('Gruftkapelle') waar de familie van Salm-Salm zich laat bijzetten.

Grenspaal 729 staat op de oever van de Aa-strang, het Nederlandse verlengstuk van de Bocholter Aa. Deze beek stroomt verderop bij Ulft in de Oude IJssel. Via Breedenbroek en de dorpsgrens van Dinxperloooo weer terug naar de auto bij Landwinkel Smits in De Heurne.

Market Garden

Zondag, 17 september 1944. 'Vanmorgen tijdens de Hoogmis begon het bombarderen van Wolfheze'. Zo begint het dagboek van slager Ko van der Vooren uit Renkum, opa van Marita aan moeder's kant. Het dagboek is recentelijk gepubliceerd onder de titel 'Vlucht uit Renkum'.

Vijfenzeventig jaar geleden begon op 17 september Operatie Market Garden, die voor de bevrijders rampzalig verliep, maar ook voor de burgerbevolking van Arnhem en omstreken. Dinsdag, 17 september 2019, is dus een uitgelezen dag voor een wandeling over het strijdtoneel tussen Wolfheze en Oosterbeek.

Ik start om kwart voor negen bij de Naald in Oosterbeek, het Airborne Monument pal voor Hartenstein dat het Airborne Museum huisvest. Een kranslegging staat op het punt van beginnen, het startsein voor alle Airborne herdenkingen.

Hotel Hartenstein en Hotel De Tafelberg waren het hoofdkwartier van de Duitse Veldmaarschalk Model en zijn staf. Toen de Britse parachutisten uit de hemel vielen verplaatste hij hals-over-kop zijn hoofdkwartier naar Doetinchem om van daaruit de tegenaanval te leiden. Met succes! Binnen een mum van tijd werden de westelijke toegangswegen en de spoorlijn naar Arnhem hermetisch afgesloten.

Een paar dagen later werd Hartenstein noodgedwongen het hoofdkwartier van de Britse Generaal Urquhart, in het centrum van een steeds kleiner wordende perimeter in Oosterbeek, van waaruit hij de hopeloze strijd voerde en uiteindelijk na negen dagen zijn resterende manschappen moest evacueren over de Rijn naar de Betuwe.

Kruidachtige planten hebben geen historisch besef, ze hebben de oorlog niet meegemaakt. Een bloemrijke

akkerrand bloeit zorgeloos in grote verscheidenheid met boekweit, bladrammenas, wikke, kaasjeskruid, bijenbrood, korenbloem, komkommerkruid en klavers. En ook de onkruiden als klein springzaad, reuzenbalsemien en de hennepnetel in de bosrand zijn zich van geen kwaad bewust. Maar de meerstammige tamme kastanje langs mijn wandelpad weet meer van de strijd. Misschien is de oorlog wel de oorzaak van zijn deformatie.

Een kleine gedenknaald langs de Valkenburglaan verwijst naar een grote depressie van vijftig bij honderd meter in de bosrand. Een honderdtal para's, die zich op 20 september in de Bilderbergbossen hadden gehegroepeerd, veroverden deze kuil op de Duitsers om vervolgens uit te breken naar de perimeter rond hoofdkwartier Hartenstein.

De Sonnenbergbossen en Bilderbergbossen staan vol Amerikaanse eik. Zijn succes is mede te danken aan het ontbreken van natuurlijke vijanden. Maar daar komt verandering in. Het blad is flink aangetast door een schimmelziekte en ook vraat komt steeds meer voor. Onze inheemse parasieten beginnen oog te krijgen voor de exotische keuken!

De Graaf van Rechteren Weg met Hotel Dreyeroord, bijgenaamd 'The White House', vormde de noordelijke grens van de zwaar onder vuur liggende perimeter. Nu ligt er vlakbij het 'Vegetarische Woonpark Ommershof', symbool van onze luxieuze keuzevrijheid in doen, eten en laten, vijfenzeventig jaar na de bevrijding.

Ik bereik de spoorbaan bij Station Oosterbeek. Drie jonge exotische mammoetbomen – ik denk de bladverliezende watercipres – sieren een plantsoentje. De spoorbaan ligt diep verzonken tussen het hoge talud; geen prettige route richting Rijnbrug, een makkelijk doelwit voor Duitse scherpschutters vanuit de hoogte tussen de begroeiing.

Aan bijna alle Oosterbeekse huizen hangt de Airborne vlag, paars met erop de blauwe Pegasus, het gevleugelde paard. Ik

bereik de Airborne begraafplaats. Hier liggen ongeveer achttienhonderd para's begraven, waarvan zo'n tweehonderdveertig niet geïdentificeerd ('Known unto God'). Er worden nog regelmatig bij werkzaamheden in de omgeving van Oosterbeek vermisten gevonden. Je moet er toch niet aan denken dat één of andere idioot de graven van deze helden besmeurt zoals vorige week in Mierlo bij Eindhoven.

Van de ongeveer tienduizend manschappen die aan de operatie bij Arnhem deelnamen, zijn ongeveer zesduizend krijgsgevangen gemaakt, tweeëntwintighonderd uiteindelijk geëvacueerd en zo'n achttienhonderd gesneuveld. Respect!

Achter de begraafplaats staat een monument opgedragen aan de bevoorradingstroepen. Het beoogde afwerpgebied op Landgoed Lichtenbeek hebben de Engelsen nooit in handen kunnen krijgen. De meeste gedropte goederen vielen dan ook in Duitse handen.

In de bossen van Lichtenbeek een verdroogde kikkerpoel zonder kikkers en de Kleine Pol, een kunstmatig heuveltje, tweehonderd jaar oud, dat diende als uitkijkpost over het Landgoed.

Ik kruis de Dreyenseweg in westelijke richting. Deze weg maakte deel uit van de onneembare verdedigingslinie van de Duitsers tegen de opmars van de para's.

Ik bereik de terreinen van de Johannahoeve, een modelboerderij uit het begin van de twintigste eeuw. Ten tijde van de Slag om Arnhem was het in bezit van de Missionarissen van Mill Hill. De gebouwen werden grotendeels vernield, maar na de oorlog herbouwd. Het is een groot complex, nu Koningsoord geheten, waar de Trappistinnen van Berkel-Enschot verblijven. Bier zal er niet gebrouwen worden, maar de Natuurbegraafplaats Koningsakker is ook een mooie bijverdienste. De klok van de abdij slaat elf uur. De nonnen hebben uitzicht op de Edese Golfbaan.

De para's die vastliepen op de Duitse linies langs de Dreyenseweg kregen op 19 september de opdracht zich terug te trekken op Wolfheze, achtervolgd door de Duitsers. Ik volg grotendeels de vluchtroute, tussen de spoorbaan en de achterkant van Papendal. Enkele hardlopers van Team NL komen me tegemoet op het Gerard Nijboerpad, buiten de omheining. Binnen de omheining is een hoekje bommen met lint afgezet. Er liggen enkele Airborne kransen en twee bezoekers maken foto's. Waarschijnlijk een plek waar zich een persoonlijk drama heeft afgespeeld.

Ik ga onder de A50 door, die op zijn beurt onder de spoorbaan doorloopt en bereik een grote duiker voor waterafvoer dwars door het talud van de spoorbaan. Deze duiker werd bij toeval door de vluchtende para's ontdekt en was net groot genoeg om met hun jeeps en klein materieel de bossen ten zuiden van de spoorbaan te bereiken.

Een Nederlandse militair staat hier 'op wacht'. Hij vertelt dat vandaag groepjes militairen uit meerdere Navo-landen een wandeling maken – net als ik – langs de markante punten van de strijd. Hij wacht hier op de volgende groep om uitleg te geven. Op 17 september liep de eerste verkenningsgroep van acht jeeps hier in een hinderlaag van de Duitsers, en twee dagen later was dit tunneltje een belangrijke vluchtroute voor de para's. De inslagen van granaten zijn nog zichtbaar als donkere kringen van buntgras in de heide. Een groep Franse militairen komt door het tunneltje gekropen. Ik geef ze gaarne voorrang en duik dan zelf bukkend door de duiker in tegenovergestelde richting.

De route loopt verder kriskras door de Bilderbergbossen, waar de vluchtende para's zich konden hergroeperen. Maar ook hier kregen ze te maken met zware tegenstand. Velen sneuvelden, slechts een klein gedeelte wist de perimeter rond Hartenstein te bereiken, de meesten werden krijgsgevangen gemaakt, anderen doken onder op de Veluwe.

Ik ben terug bij de Naald, waar de kransen zijn gelegd en de

enorme tent op het grasveld geopend is. Hier kan een 'Horsa Glider' worden bewonderd, het zweefvliegtuig waarmee manschappen en materieel op de landingszones bij Ede en Wolfheze werden afgezet.

Ik vervolg de route vanaf Hartenstein naar de Rijn. Vele villa's binnen de perimeter dienden als noodhospitaal of EHBO-post. Het strategische hoge punt langs de Rijn – Westerbouwing – moest op 21 september door de Engelsen worden opgegeven. De eigenaar van het Drielse Veer maakte vervolgens zijn boot onklaar zodat die niet door de Duitsers gebruikt kon worden. Daardoor werd echter ook de overtocht van de Poolse para's, die bij Driel waren geland, bemoeilijkt.

Helemaal onderlangs loopt de Benedendorpseweg en het lukte John Frost en zijn mannen om op de eerste dag via deze route vlak langs de Rijn de Rijnbrug te bereiken, maar versterkingen bleven uit.

Ik bereik het Kerkpad door de uiterwaarden, deels vlonderpad over enkele klaterende beken. Over de begroeiing van reuzenbalsemien en groot springzaad heen uitzicht op de Rijn, waar in de nacht van 25 op 26 september de evacuatie van meer dan tweeduizend manschappen plaatsvond naar de Betuwe. In het kleine oude kerkje uit het jaar 900 wordt een filmpje vertoond over de 'White Ribbon Mile'. De vluchtroute is in de uiterwaarden – net als destijds – met parachutelint aangegeven tot de oever van de Rijn, waar een eenvoudig monument herinnert aan de hachelijke overtocht in de pikdonkere nacht in wankele bootjes onder Duits vuur vanuit Westerbouwing. Vlakbij het kerkje ligt de oude pastorie, het beroemde noodhospitaal van Kate ter Horst-Arriëns, de 'Angel of Arnhem'.

Ik moet even bijkomen van alle indrukken in Kleyn-Hartensteyn. Op het terras zit ook een groep Duitse militairen na hun wandeltocht. Mooi toch! Ze spreken geen Duits met mekaar, maar communiceren in het Engels.

Bourtange

Woensdag, 25 september 2019. Ik maak van een verblijf in het noorden gebruik om Vesting Bourtange te bezoeken in het oosten van de provincie Groningen, op de grens met Duitsland. Het ligt gek genoeg in de streek en gemeente Westerwolde, terwijl je toch niet veel oostelijker kan gaan in Nederland. De naam stamt dan ook waarschijnlijk uit de vroege Middeleeuwen toen er nog geen sprake was van een Duitse grens.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) bleef de stad Groningen – langer dan de rest van het noorden – trouw aan Spanje. De stad werd bevoorrad vanuit Duitsland over een zandrug (tange) door het Bourtangermoeras. Willem van Oranje blokkeerde deze weg door de aanleg van een schans. Nadat de stad Groningen in 1594 door de Staatsen was ingenomen, werd Bourtange onderdeel van een linie van verdedigingswerken langs de veenmoerassen in het noorden van Overijssel en het oosten van Drenthe en Groningen (Lichtmis – Ommerschans – Coevorden – Bourtange – Bellingwolde).

De schans Bourtange werd meerdere malen verbeterd, en werd een vesting door de vestiging van burgers. Het bereikte in 1742 zijn maximale omvang. Door de verdroging van de veenmoerassen en een grotere reikwijdte van het geschut, verloor de vesting zijn betekenis en werd officieel in 1851 opgeheven. Het raakte in verval, maar werd tijdens de vorige eeuw herbouwd naar de staat van 1742. De ingang van het Bezoekerscentrum meldt dan ook: 'Welkom in het jaar 1742'. Ik maak een ruime wandeling om de vesting heen om te eindigen bij de horeca op het centrale marktplein. In de buitenste vestinggracht groeien gele plomp en krabbenscheer. Op de oevers staan plukken invasieve